

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2026 рік» щодо забезпечення повної виплати пенсій, перерахованих на виконання судових рішень»

I. Обґрунтування необхідності прийняття законопроекту

Чинна редакція пункту 14 розділу «Прикінцеві положення» Закону України «Про Державний бюджет України на 2026 рік» делегувала Кабінету Міністрів України право визначати порядок здійснення видатків на виплату пенсій, перерахованих за рішенням суду, за окремими напрямками у розрізі джерел їх виплати. На виконання цієї норми Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову від 14.07.2025 № 821, якою запроваджено механізм виплати таких пенсій «пропорційно виділеним бюджетним асигнуванням».

Це не поодинокий випадок, а частина системної практики, що триває вже другий бюджетний рік поспіль. Аналогічна за змістом норма (пункт 25 розділу «Прикінцеві положення») та аналогічний за текстом механізм понижуючих коефіцієнтів (стаття 46) вже містилися в Законі України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» від 19.11.2024 № 4059-IX. Саме на підставі пункту 25 цього закону було прийнято постанову № 821. Таке повторення свідчить про стійку тенденцію відтворювати цей механізм у щорічних законах про Державний бюджет України, що обґрунтовує необхідність усунення його джерела на рівні закону, а не одноразового виправлення підзаконного акта.

Рішенням Київського окружного адміністративного суду від 04.03.2026, залишеним без змін постановою Шостого апеляційного адміністративного суду від 08.06.2026 (справа № 320/51895/25), постанову № 821 визнано протиправною та нечинною. Суди встановили, що застосований нею механізм суперечить статті 55 та статті 129-1 Конституції України, оскільки перетворює обов'язкове виконання судового рішення на елемент дискреційного бюджетного планування, а також порушує принцип рівності, ставлячи особу, право якої поновлено судом, у гірше становище порівняно з особою, якій пенсію призначено добровільно.

Верховний Суд ухвалою від 21.07.2026 (провадження № К/990/31360/26) відмовив Кабінету Міністрів України у зупиненні виконання зазначених судових рішень та відкрив касаційне провадження без зупинення їх дії. Отже, станом на дату внесення цього законопроекту рішення про протиправність постанови № 821 є чинним та обов'язковим до виконання.

Водночас Міністерством соціальної політики, сім'ї та єдності України вже підготовлено проект постанови на заміну постанови № 821, який формально визнає її такою, що втратила чинність, але відтворює ідентичну конструкцію пропорційного розподілу бюджетних асигнувань (пункт 7 проекту нового Порядку). Це свідчить про те, що усунення проблеми виключно на рівні підзаконного регулювання є недостатнім: доки пункт 14 розділу «Прикінцеві положення» Закону надає Кабінету Міністрів України необмежене дискреційне право визначати порядок виплати, кожна наступна постанова може відтворювати той самий протиправний механізм.

Крім того, після визнання постанови № 821 протиправною та нечинною Пенсійний фонд України на звернення пенсіонерів з вимогою здійснювати виплати в повному обсязі систематично надає відмови, обґрунтовуючи їх відсутністю чинного порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України на виконання пункту 14. Така позиція є юридично необґрунтованою: визнання протиправним підзаконного акта, яким обмежувалося виконання судових рішень, не звільняє Пенсійний фонд України від обов'язку їх виконати, а відновлює загальний порядок виконання, гарантований, зокрема, Законом України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 05.06.2012 № 4901-VI. Проте практика систематичних відмов з посиланням на «регуляторний вакуум» демонструє необхідність прямо унормувати цей сценарій на рівні закону, щоб унеможливити його використання як підстави для подальшого невиконання судових рішень.

Крім того, стаття 30 цього ж Закону (а до цього — стаття 46 Закону України «Про Державний бюджет України на 2025 рік») встановлює механізм застосування понижуючих коефіцієнтів до розміру пенсій, які перевищують десять прожиткових мінімумів, і поширює його, серед іншого, на пенсії, призначені відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» та Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Судова практика (рішення Київського окружного адміністративного суду від 15.09.2025 у справі № 320/2229/25 та від 08.06.2026 у справі № 320/3143/26, постанови Верховного Суду від 11.09.2025 у справі № 120/1081/25 та від 17.06.2026 у справі № 580/1002/26) послідовно визнає застосування таких коефіцієнтів до пенсій, перерахованих на виконання судових рішень, протиправним, з посиланням на рішення Конституційного Суду України від 09.07.2007 № 6-рп/2007, від 22.05.2008 № 10-рп/2008, від 27.02.2020 № 3-р/2020 та від 28.08.2020 № 10-р/2020, згідно з якими закон про Державний бюджет України не може змінювати чи звужувати обсяг прав, гарантованих спеціальними законами. Питання обмеження

максимального розміру пенсій за Законом № 2262-XII також двічі окремо оцінювалося Конституційним Судом України: рішенням від 20.12.2016 № 7-рп/2016 визнано неконституційним положення частини сьомої статті 43 цього Закону про обмеження пенсії максимальним розміром, а рішенням від 12.10.2022 № 7-р(П)/2022 визнано неконституційними аналогічні приписи статті 2 Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 08.07.2011 № 3668-VI.

II. Мета і завдання законопроекту

Метою законопроекту є законодавче закріплення обов'язку повної та вчасної виплати пенсій, перерахованих на виконання остаточних судових рішень, та унеможливлення повторного запровадження підзаконними актами механізму, який ставить виконання судових рішень у залежність від обсягу бюджетних асигнувань, — незалежно від того, за яким законом призначено відповідну пенсію.

III. Загальна характеристика і основні положення законопроекту

Законопроектом пропонується внести до Закону України «Про Державний бюджет України на 2026 рік» дві зміни:

1) доповнити статтю 30 нормою, яка виключає із сфери дії механізму понижуючих коефіцієнтів розмір пенсії, встановлений остаточним судовим рішенням, якщо пенсія призначена (перерахована) на виконання такого рішення;

2) доповнити пункт 14 розділу «Прикінцеві положення» вимогою, згідно з якою порядок здійснення видатків на виплату перерахованих за рішенням суду пенсій, що визначається Кабінетом Міністрів України, повинен забезпечувати повну й вчасну виплату таких пенсій та не може ставити її в залежність від обсягу фактичних бюджетних надходжень, а також нормою, яка прямо визначає порядок дій у разі відсутності чинного підзаконного порядку — застосування загального порядку виконання грошових зобов'язань за судовими рішеннями, без обмежень, не передбачених законом.

IV. Стан нормативно-правової бази у даній сфері правового регулювання

Відносини у цій сфері регулюються Конституцією України, Бюджетним кодексом України, Законом України «Про Державний бюджет України на 2026 рік», Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» № 2262-XII, Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV, Законом

України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» № 4901-VI. Прийняття законопроекту не потребує внесення змін до інших законодавчих актів.

V. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація законопроекту не потребує додаткових видатків з Державного бюджету України понад ті, що вже необхідні для виконання чинних, не скасованих остаточних судових рішень: законопроект стосується виключно поточних (перерахованих) пенсійних виплат і порядку їх фінансування, а не одномоментного погашення ретроспективної заборгованості. Кабінет Міністрів України у власній заяві до Верховного Суду в межах справи № 320/51895/25 визнав, що загальний обсяг заборгованості за такими судовими рішеннями станом на липень 2026 року становить понад 97 млрд грн — тобто законопроект унеможливує подальше зростання цієї заборгованості надалі, а не створює нове бюджетне зобов'язання.

Продовження чинної практики систематичного оскарження органами Пенсійного фонду України судових рішень з наперед прогнозованим результатом становить самостійне й додаткове бюджетне навантаження: лише на сплату судового збору бюджетом Пенсійного фонду України передбачено 209,3 млн грн у 2025 році та 202,0 млн грн у 2026 році, тоді як апеляційні суди залишають без змін до 89 % рішень судів першої інстанції у справах цієї категорії. Усунення нормативної підстави для відтворення визнаного протиправним механізму дає змогу скоротити ці видатки, оскільки зникає предмет для подальшого систематичного оскарження.

VI. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття законопроекту

Прийняття законопроекту забезпечить приведення бюджетного регулювання у відповідність із усталеною судовою практикою (у тому числі Верховного Суду) та практикою Конституційного Суду України, підвищить довіру громадян до інституту судового захисту та унеможливить подальше відтворення підзаконними актами механізму, визнаного судами протиправним. Законопроект не передбачає негативних соціально-економічних наслідків.

Народний депутат України

КОЖЕМ'ЯКІН А.А.

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Кожем'якін Андрій Анатолійович
Сертифікат: 3FAA9288358EC003040000003EAE2800BB87DB00
Дійсний до: 14.11.2026 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
168д9/1-2026/197525 від 21.08.2026

2320432